

DOSSIER DA VISITA DO SUR



O SALVADOR

Movemento LGBTI: experiencias dende unha
perspectiva trans e feminista



XUNTA
DE GALICIA



cooperación galega



Dende o Salvador, defendendo os dereitos LGBTI

Abril xa está a volta da esquina, e a nosa aventura [O Mundo que Queremos](#) na que nos embarcamos fai uns meses, comeza a vislumbrar a súa recta final.

Xa pasamos por catro paradas moi distintas: a visibilización das desigualdades do mundo, a radio ou o video como ferramentas de transformación social, o teatro xornal para poñernos na pel doutras persoas e ver como nacen e crecen os bulos, etc. Sen embargo aínda nos falta unha das nosas paradas mais interesantes: A VISITA DO SUR.

Nesta quinta sesión visitarán os vosos centros educativos dúas persoas que traballan activamente na loita polos dereitos do colectivo LGTBI no seu país: O Salvador. Compartirán co alumnado a súa experiencia, contaránlle as súas dificultades, pero tamén os seus éxitos. A idea é amosarlle o estudiantado galego como outros xóvenes de outras latitudes se organizan e participan para intentar reducir as inxustizas e as desigualdades na súa contorna.

Chegarán a Galicia da man da ONGD [Asemblea de Cooperación pola Paz](#) que ten proxectos de cooperación neste país.

A metodoloxía neste caso será unha charla-coloquio no que se favorecerá a participación activa do alumnado a través de preguntas e algunha dinámica. Tamén se lles pedirá que leven bolígrafo e papel.

- ✓ Datas previstas: Abril
- ✓ Número de alumnado: 1 ou 2 aulas (máximo 50)
- ✓ Tempo: 100 min

Necesidades: A presenza do profesor/a na aula e espazo suficiente para a charla (sempre mellor un salón de actos ou un aula aberta) con ordenador e canón para proxectar.

Responsables: Ramiro de Asemblea de Cooperación pola Paz. Acompañado por Maria, Ana ou Noa dependendo do centro educativo.

Mostra das visitas de anos anteriores: <http://omundoquequeremos.org/colombia-un-pouco-mais-preto>

Unha breve ollada: O Salvador

A República do Salvador ten unha extensión de 21.070 km² que lindan con Guatemala e Honduras. Conta con 332 km² en liña de costa bañadas polo Océano Pacífico. A nivel territorial divídese en 14 departamentos e 262 municipios.



A poboación do país ascende a 6.522.419 persoas das que o 52,7% son mulleres e o 47,3%, homes, coa densidade poblacional máis alta de América Latina. A poboación do país é maioritariamente nova (un 54% da poboación é menor de 30 anos)

Segundo o índice de desenvolvemento humano (IDH) do PNUD correspondente ao 2016, O Salvador ocupa o lugar 117 (un posto menos que en 2015) dos 188 países analizados, o que o sitúa como un país de desenvolvemento medio.

A nivel económico, O Salvador experimenta un crecemento moderado pero continuado do PIB. As remesas que envían preto de 2,9 millóns de salvadoreñas/os que viven emigrados noutros países (o 90% en EEUU), rexistraron un máximo histórico no 2016 e constitúen o 17,1% do Produto Interno Bruto (PIB) do país.

Desde o ano 2009 hasta o pasado mes de febreiro (no que houbo eleccións) o país estivo gobernado polo Frente Farabundo Martí de Liberación Nacional (FMLN), situado na esquerda ideolóxica. Agora mesmo o partido no poder é GANA presidido por Nayib Bukele que obtivo a maioría absoluta cun 53.10 % dos votos nas recentes eleccións.



Algúns conceptos clave

A sociedade é diversa, como diversas son as culturas, as linguas, as tradicións e as persoas. As culturas constrúense ao longo da súa historia e van cambiando, modificando as súas normas, os seus costumes, o que está ben e o que está mal.

A orientación sexual e a identidade de xénero son igualmente diversas. É diversa a atracción que experimentamos cara outras persoas (xa sexa afectiva, romántica e/ou sexual), como diversa é a forma na que nos sentimos e identificamos (identidade de xénero). Son características intrínsecas, exclusivas e distintivas propias de cada individuo. Orientacións e identidades son culturalmente categorizadas e valorizadas: impoñense as maioritarias ou as que a autoridade fíxanos como norma.

Con todo as diferentes orientacións sexuais e identidade de xénero son tan só un elemento máis que constrúe a cada persoa. Hai moitas outras dimensións importantes en cada persoa: como ser unha persoa honesta, respetuosa, empática, etc.

SISTEMA SEXO-XÉNERO

O sistema sexo-xénero é unha relación entre a concepción biolóxica do sexo e a atribución sexual do xénero. Hai unha parte biolóxica que se manifesta nos xenitais e unha parte cultural que asigna o xénero (ser muller ou home) a partir dos mesmos. Chámaselle sistema porque xera diferenciacións culturais en torno a trazos físicos e logo organiza a sociedade a partir destas diferenzas culturais. Por exemplo que tradicionalmente as mulleres traballen no fogar e os homes o fagan fora de forma remunerada.

INTERSEXUALIDADE

As persoas intersexuais presentan unha relación entre o seu sexo cromosómico (XX/XY), os seus gónadas (testículos, ovarios) e os seus xenitais (pene, vagina) que non se axusta á establecida para as categorías home/muller. A nivel mundial, a OMS sinala que unha 1 de cada 1000 bebés nace con xenitais que non son identificables a primeira vista como masculinos ou femininos. As persoas intersexuales poden sufrir unha

asignación sexual antes de poder experimentar a súa identidade ou decidir por si soas si necesitan intervención quirúrgica. É moi importante non confundir intersexualidad con hermafroditismo. Este último é un término co cal se designa aos organismos que posúen á vez órganos reprodutores de ambos sexo. Isto ocorre en certos animais e especies vegetales; nunca en humanos.

IDENTIDADE DE XÉNERO

Como se mencionaba anteriormente, a cada persoa se lle asigna a identidade de muller ou home segundo os órganos xenitais externos que presenta. En base a esta identidade edúcase diferenciadamente e, posteriormente, se socializa esperando unha forma de ser e comportamento (rol de xénero) acorde aos modelos de xénero que en cada sociedade se constituíron. Como se ve, o xénero é unha construción sociocultural e, como tal, estes modelos varían dependendo do lugar e do tempo marcando cal é o ideal feminino e o masculino de cada sociedade.

O TÉRMINO TRANS

As persoas transxénero, transexuais e non binarias están incluídas dentro deste término. Teñen en común que non se identifican co xénero que se lles asignou ao nacer. Estas persoas sofren o maior nivel de discriminación e violencia dentro da poboación LGBTI.

A identidade trans non é unha orientación sexual. Por exemplo: unha persoa trans pode ser bisexual, homosexual ou heterosexual.

Transxénero: As persoas transxénero identifícanse co xénero contrario ao sexo que lles foi asignado ao nacer. Con todo, e en términos xerais, non necesitan modificar o seu físico con procedementos médicos, hormonales e quirúrgicos.

Transexual: Son persoas que se senten e identifican co xénero contrario ao sexo asignado ao nacer. Usualmente buscan un cambio físico. Este soe consistir nun tratamento hormonal e posteriormente unha reconstrución xenital; aínda que non todas se someten a un proceso de reconstrución das súas genitais.

Trans non binario: As persoas transxénero e transexuais aceptan o binarismo de xénero; asumen, en certa medida, dúas roles de xénero. As persoas non binarias non se senten contidas nunha dualidad de relacións de xénero. Non se senten nin de xénero feminino nin de xénero masculino. Ao non conterse en categorías de xénero binarias utilizan para referirse a si mesmas unha linguaxe neutro de xénero substituindo as desinencias de xénero gramatical tradicionais -a e -o por un neutro -e. Poden decidir modificar o seu corpo ou non.

Cisxénero: Xorde a partir da difusión do concepto trans por oposición. As persoas Cisxénero son aquelas nas que concorda o sexo co que nacen coa identidade de xénero coa que se identifican.

MOVEMENTO QUEER

É un movemento crítico orixinado nos anos 70 por cultura LGBT anglosaxona pola que se reapropiaron do termo pexorativo *queer*, de difícil tradución ao castelán (rarito?, ?marica? bollera??) Dá orixe a un movemento sociocultural que cuestiona a concepción tradicional do xénero e as etiquetas

ORIENTACIÓN SEXUAL

As orientacións sexuais fan referencia cara a onde dirixe unha persoa o desexo. Non hai relación entre estereotipos de feminidad ou masculinidad e unha orientación determinada. Igualmente, as orientacións tampouco admiten roles específicos. Unha muller, sexa moi tradicionalmente feminina ou moi masculina, poderá sentir calquera orientación. Obviamente as persoas trans tamén teñen unha orientación sexual.

Homosexual: é a orientación pola cal as persoas senten atracción cara a persoas da súa mesmo sexo e/ou xénero. Distínguese entre lesbianas e gays.

- Lesbiana: é unha muller que sente atracción sexual cara a outras mulleres.
- Gay: é un home que se sente atracción sexual cara a outros homes

Heterosexual: é a persoa que sente atracción cara persoas do sexo- xénero contrario.

Bisexual: é a persoa que sente atracción cara a persoas de ambos sexos-xéneros.

Un colectivo ameazado

Según o informe **“Estado de la Homofobia 2017”** existen 72 estados que criminalizan as relacións entre persoas do mesmo sexo: 33 en África, 23 en Asia, 10 en América e 6 en Oceanía.

O número de estados da ONU (ou parte dos seus territorios) nos que a pena de morte pode ser aplicada para os actos sexuais consensuados entre persoas adultas do mesmo sexo sitúase en 13, aínda que a situación require ser matizada. Así, existen 8 estados onde se aplica de xeito efectivo a pena de morte: 4 que o fan en todo o país (Arabia Saudita, Sudán, Irán e Yemen), 2 nos que se aplica só en certas provincias (Nigeria, en 12 estados, e Somalia, na parte sur) e 2 nos que a pena de morte lévase a cabo por axentes non estatais (Irak e territorios do Daesh no norte de Irak e o norte de Siria). Ademais, existen outros 5 estados onde a interpretación da lei da Saria establece tecnicamente a pena de morte, pero na práctica non se invoca tal castigo: Afganistán, Mauritania, Catar, Pakistán e Emiratos Árabes Unidos.

Hai outros estados (19) que, aínda que non criminalizan pola vía penal a homosexualidade, si o fan a través de leis que, por vía administrativa, apuntan activamente en contra da promoción ou expresión pública das realidades das persoas do mesmo sexo e trans: son as chamadas Leis de propaganda. Ademais da lei que prohibe a propaganda homosexual na Federación Rusa, existen leis similares en Lituania, en 8 estados de África e en 9 de Asia.

Algúns avances legislativos permiten que 73 estados teñan leis contra a discriminación no traballo, que 9 estados conteñan unha prohibición expresa na súa Constitución á discriminación por orientación sexual, que 43 estados contemplan o agravante por orientación sexual das vítimas e que outros 39 recollan expresamente a prohibición á incitación ao odio nas súas leis penais, entre eles, España.

Son 22 os estados que aprobaron o matrimonio entre persoas do mesmo sexo, 18 os que recollen a fórmula da Unión Civil e outros 5 estados contemplan figuras similares. Non en todos estes estados garántese a adopción conxunta dos dous membros da parella á hora de formar unha familia. Son só 26 estados os que recoñecen esta figura, e outros 18 aceptan a adopción por parte do segundo proxenitor.

Especialmente grave é a situación das persoas trans, tanto polas dificultades que teñen para que se recoñeza legalmente o seu xénero sentido como para que non sexan obxecto das formas máis graves de violencia. Segundo o Observatorio Trans de Persoas Asasinadas, entre o 1 de xaneiro de 2008 e o 31 de decembro de 2016, foron reportados 2.343 homicidios de persoas trans e xénero-diversas en 69 países no mundo, sendo 1.834 en América do Sur e Central.



O Movemento LGBTI en Centroamérica

Centroamérica ostenta os maiores niveis de impunidad fronte á violación sistemática dos dereitos humanos da poboación LGBTI.

A discriminación e as agresións de odio que sofren lesbianas, gays e persoas trans por causa da súa orientación sexual, identidade ou expresión de xénero é un trazo particular da situación destes colectivos no Salvador, Guatemala, Honduras e Nicaragua, e fai que a vida cotiá desta colectividade estea plagada de humillacións, ameazas, persecución e medo.

Aínda que a homosexualidade non está penalizada en ningún dos catro países centroamericanos o marco normativo, sendo formalmente igualitario, non se aplica para as persoas LGBTI de modo que os seus dereitos á vida, aos servizos colectivos básicos, a organizarse, a circular libremente polas rúas, a sentirse seguras e acceder á xustiza en igualdade de condicións co resto de poboación, non están garantidos.

Tampouco existen leis específicas que recoñezan os seus dereitos a unha atención adecuada na súa saúde reprodutiva, a non ser discriminadas no acceso á educación ou a ter un nome legal acorde coa súa identidade persoal. A lexislación ata prohíbe explicitamente que as parellas e familias da comunidade LGBTI sexan recoñecidas legalmente.

En consecuencia, están amplamente documentados os altos niveis de exclusión e hostilidade que viven lesbianas, homosexuais e persoas trans nas escolas públicas; o maltrato que reciben por parte do persoal das institucións de saúde; as dificultades que afrontan as mulleres trans para acceder ao emprego e o seu relegación aos traballos precarios peor pagos e ao traballo sexual; os abusos policiais e a falta de acceso á xustiza como realidades cotiás da colectividade LGBTI.

Unha ola crecente de agresións e crimes de odio contra a poboación LGBTI vén ocorrendo durante a última década en todos os países. Honduras ocupa o primeiro lugar en porcentaxe de persoas trans asasinadas por cada millón de habitantes e Guatemala o segundo lugar, en tanto que no Salvador ocorreron ao redor de 600 crimes de odio desde o final da guerra civil ata a actualidade.

Máis do 90% dos asasinatos e agresións á comunidade LGBTI non son xudicializados e quedan na impiedade; ademais as vítimas quedan invisibilizadas nas estatísticas oficiais de persoas falecidas debido aos sistemas inadecuados de rexistro.

Un ambiente de gran hostilidade e agresividade social cara á comunidade LGBTI, en especial cara ás mulleres trans, é o resultado dunha triloxía perversa: aparellos estatais inoperantes, sociedades moi conservadoras, e mensaxes de odio difundidos insistentemente polas igrexas e os medios de comunicación.

Según o informe de Amnistía Internacional do ano 2017, no Salvador persistía a impiedade pola violencia e outros delitos contra o colectivo. Eran frecuentemente branco de abusos, intimidación e violencia por mor da súa orientación sexual ou identidade de xénero. En particular, as mulleres transxénero, que a miúdo enfrontaban grandes obstáculos para acceder á xustiza debido á discriminación, sufrían violencia e extorsión a mans das maras. Ao non poder achar protección nin xustiza, algunhas persoas LGBTI fuxían do país porque era o único modo de deixar atrás a violencia. Aumentaron as expulsións de persoas con cidadanía salvadoreña, especialmente desde México. Con todo, O Salvador non adoptou ningún protocolo ou mecanismo efectivo para identificar e protexer ás persoas devoltas ás comunidades das que fuxiran.



A NOSA VISITA: CONCAVIS TRANSE ORMUSA

Este ano nos visitan dúas persoas representantes do movemento LGBTI no Salvador dende a perspectiva trans e feminista: Bianka Gabriela Rodríguez, activista e defensora dos dereitos humanos e actual presidenta e Directora Executiva de COMCAVIS TRANS e Marcos Ignacio Molina, en representación do colectivo LGBTI na organización ORMUSA.

A través das súas experiencias e por medio do traballo que realizan as súas organizacións poderemos achegarnos a realidade do movemento LGTBI no país centroamericano.

CONCAVIS TRANS

A Asociación Comunicando y Capacitando Mujeres Trans (COMCAVIS TRANS) é unha organización de base comunitaria que promove, demanda e reivindica os dereitos humanos das persoas Trans no Salvador. Foi a primeira organización legalizada en 2011 coa palabra **“trans” no seu nome**. A asociación foi creada en 2008 para defender os dereitos humanos das persoas Trans e LGBTI (incluíndo poboación privadas de liberdade, con VIH, emigrantes), e realiza servizos de asistencia e capacitación, proxectos educativos sobre estigma, discriminación e identidade de xénero, e brinda asesoría e servizos de saúde sexual, VIH e terapia antirretroviral.



Ademais, a organización promove actividades de incidencia política nacional e internacional, así como a investigación e o fomento e acompañamento a denuncias de violación de dereitos humanos das persoas trans.

ORMUSA



ORMUSA

A Organización de Mulleres Salvadoreñas pola Paz (ORMUSA) é unha organización feminista creada en 1985 para promover a igualdade, equidad de xénero e o apoderamiento económico, social e político das mulleres. Realizan incidencia política para facilitar o acceso das mulleres á xustiza, así como o desenvolvemento local e nacional desde un enfoque de dereitos humanos.

A defensa dos Dereitos Sexuais e Reprodutivos é un dos seus eixes de traballo. Desde 2001 integra a Alianza pola Saúde Sexual e Reprodutiva e apoia a redes xuvenís que promoven os Dereitos Sexuais e Reprodutivos. Tamén traballan con colectivos LGBTI dende fai 8 anos para fortalecer as súas capacidades organizativas, capacitarlles en xestión de proxectos e incrementar os seus liderados. Entre os obxectivos da organización está reducir a fenda existente entre as organizacións feministas e os colectivos LGBTI.



BIBLIOGRAFIA

Taller de sensibilización para adolescentes y jóvenes LGBTI guía de implementación.
Comcavis trans

[Directorio de Organizaciones Centroamericanas que trabajan por los derechos del colectivo LGTBI+.](#) Mugen Gagnetik

[Taller De sensibilización Frente Al Acoso Escolar Lgtb-Fóbico.](#) COGAM

[Guía para jóvenes transxuaes y sus familias.](#) Asociación de transexuales de Andalucía

[Guía para jóvenes: Cómo decirselo a tu familia.](#) FELGTB

[Situación LGBTI en el Mundo. Junio 2017.](#) Amnistía Internacional